

МОЖЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ З КОМПЕНСАЦІЇ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ПОЧАТКОВА ШКОЛА)

Барановська Олена Володимирівна,
к.п.н., ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

Вступ. Перерви в навчанні, спричинені природними катаклізмами, епідеміями та війнами, вкрай негативно впливають на рівень навчальних досягнень учнів та їхній загальний розвиток. За результатами проведених досліджень під час пандемії ті прогалини, які були в знаннях учнів, лише погіршилися і це спричинило низку досліджень способів їх компенсації за допомогою впровадження змішаного та дистанційного навчання. Цей період дав великий досвід організації навчання у закладах різних типів і охопив великий відрізок віку дітей (від 6 до 18 років). Нині мільйони дітей не змогли закінчити навчальний рік і перед системою освіти постала проблема організації навчального процесу в реаліях війни. Враховуючи різне становище та психологічний стан дітей, важливо компенсувати освітні втрати в умовах нерівності у можливостях доступу учнів до дистанційного навчання.

Ціль роботи. Дослідити можливості існуючих технологій індивідуалізованого навчання з компенсації освітніх втрат учнів початкової школи; адаптувати ці технології до умов воєнного стану.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури; вивчення нормативно-правових документів у сфері освіти; аналіз досвіду роботи педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів України; анкетування; спостереження; аналіз результатів діяльності; методи статистичної обробки експериментальних даних.

Результати та обговорення. Протягом останніх десятиліть основною парадигмою сучасної освіти стала особистісно орієнтована парадигма, гуманізація та гуманітаризація навчання, які базуються на постулаті, що індивідуальність є головною цінністю суспільства. Одним із завдань шкільної освіти є формування в учнів цілісної уяви про земну цивілізацію, основ розуміння сучасних проблем, ствердження ідей цінності і унікальності людської особистості. Важливість розвитку індивідуальності як основи для гармонійного розвитку людини як особистості-творця підкреслюється в усіх чинних документах про освіту. В Законі України «Про повну загальну освіту» (2020) зазначається, що освітній процес у закладах освіти спрямовується на виявлення та розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей [7]. У Державному стандарті початкової освіти (2019) зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [5]. У сучасній педагогічній науці гуманістична освітня парадигма передбачає повну і завершену підготовку здобувача освіти до життя здебільшого через розвиток його індивідуальності та формування особистості (Алексєєва С., Арістова Н., Барановська О., Бех І., Бондар С., Зязюн І., Кизенко В., Корсакова О., Кравчук О., Липова Л., Малихін О., Момот Л., Ничкало Н., Паламарчук В., Рибалка В., Савченко О., Трубачева С., Шелестова Л. та ін.). Гуманістична парадигма навчання і виховання особистості перш за все містить індивідуальний підхід до неї, розглядає індивідуалізацію навчання як обов'язкову складову процесу навчання. Аналіз основних підходів до поняття «індивідуалізація», викладених в психологічній та педагогічній літературі, дозволив розглянути його в різних ракурсах та визначити основні його складові. В сучасній психології розроблено концепції соціалізації та індивідуалізації, представлено різноманітні трактовки поняття «індивідуалізація психічного розвитку», яке лежить в основі будь-якого визначення «індивідуалізація навчання». Поняття індивідуалізації та

диференціації навчання розкриваються у багатьох педагогічних дослідженнях, а також дослідженнях на стику педагогіки та психології. У дослідженнях В. Лозової акцентувалося, що індивідуалізація здійснюється у двох напрямках: дидактичному (система дій учня та вчителя, яка б задовольняла інтереси учня; комплекс форм, методів, способів, засобів як основи впливу на особистість дитини) та психологічному (урахування здібностей, психічних особливостей індивіда, які впливають на процес і результат, обумовлюють наслідки навчання) [8]. Вал. Паламарчук вважає, що диференціація та індивідуалізація навчання забезпечують творчий розвиток учня, враховуючи його інтелектуальну, емоційно-вольову та дійово-практичну сфери, фізичний і психічний стан. Шляхи реалізації можуть бути такими: створення альтернативних програм та підручників різної складності; зменшення наповнюваності класів і поділ їх на групи; розгалуженість соціально-психологічної служби в школі; вивчення специфіки обдарованості дітей; перехід обдарованої дитини на власний план і програму роботи; врахування зони вільного розвитку дитини [9]. У працях О. Савченко акцентується на тому, що державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів; індивідуальний підхід здійснюється в рамках диференціації навчання, зокрема, шляхом застосування диференційованих (індивідуальних та групових) завдань [10].

Виходячи з напрацювань дидактів та психологів з проблеми індивідуалізації навчання, можна виокремити *групи технологій індивідуалізованого навчання*, які можуть вирішити проблему компенсації освітніх втрат учнів початкової школи в умовах воєнного стану.

Основні *групи технологій індивідуалізованого навчання* на наш погляд, можуть бути такими: технології поетапного формування розумових дій учня [9]; технології творчого розвитку дитини [9; 10]; технології особистісного розвитку дитини (індивідуальна освітня траєкторія учня, що враховує її зону найближчого розвитку) [3; 4; 6; 9; 10]; технології, що враховують індивідуальні психічні особливості дитини [3; 4; 9; 10]; технології, що розвивають інтереси та

здібності учня [3; 4; 6]; технології, що працюють на основі дидактичної моделі індивідуалізації навчання [3]; технології, що базуються на груповій та індивідуально-груповій формі роботи [1; 2; 6].

Метою технологій індивідуалізованого навчання ми визначаємо наступні (рис. 1):

ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ТА ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДИТИНИ
ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ТА ТЕМПИ ЗАСВОСННЯ УЧНЯМИ ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ
ВРАХУВАННЯ ЗОНИ НАЙБЛИЖЧОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ
МОТИВАЦІЯ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ
КОМПЕНСУВАННЯ ОСВІТНИХ ВТРАТ ДИТИНИ

Рис. 1. Мета педагогічних технологій індивідуалізованого навчання

Основними класифікаційними характеристиками технологій індивідуалізованого навчання є такі (рис. 2) [10]:

ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНІСТЬ	ГУМАНІСТИЧНІСТЬ	ДИТИНОЦЕНТРИЗМ	ГНУЧКІСТЬ
НАЦІЛЕНІСТЬ НА ЗОНУ НАЙБЛИЖЧОГО РОЗВИТКУ	ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ, ПСИХІЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИТИНИ, ТЕМПУ ЇЇ РОЗВИТКУ	АДАПТОВАНІСТЬ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	ОРІЄНТОВАНІСТЬ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ

Рис. 2. Класифікаційні характеристики технологій індивідуалізованого навчання

Кожна з груп технологій індивідуалізованого навчання має певні можливості компенсації освітніх втрат учнів. Основним завданням на сучасному етапі є створення індивідуальної освітньої траєкторії учня, розроблення індивідуального плану навчання та розвитку дитини; реалізація технологій, націлених на мотивацію та творчий розвиток дитини; поетапного формування знань, умінь та навичок учнів з метою компенсації прогалин; технологій, що базуються на груповій та індивідуально-груповій формі роботи.

Висновки. Отже в умовах нерівного доступу до навчання та необхідності враховувати психологічний стан дітей, важливо компенсувати освітні втрати

максимально лояльними способами. Система освіти має насамперед стати гнучкою, адаптивною та індивідуалізованою.

Література

[1] Барановська О. В. Варіативність форм диференційованого навчання / Біологія і хімія в школі. – 2011. – № 4 (86). – С. 26–29.

[2] Барановська О. В. Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії: Методичні рекомендації. – Київ: «Фенікс», 2021. – 64 с. [2,9 д.а.]. ISBN 978-966-136-880-3 URI:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729011>

[3] Барановська О. В. Індивідуалізація навчання: здобутки, труднощі, перспективи / Innovative technologies in science and education. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. Jerusalem, Israel 2021. – Pp.159-164. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724265>

[4] Гуманізація процесу навчання в школі / С. П. Бондар, Ю. І. Мальований, О. В. Матвієнко, Л. Л. Момот, Л. А. Липова, В. І. Кизенко, О. М. Топузов, С. Е. Трубачова, Л. В. Шелестова, О. В. Барановська; ред.: С. П. Бондар; АПН України. Ін-т педагогіки. – 2-е вид., доповн. – К.: Стилос, 2001. – 255 с.

[5] Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

[6] Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі: монографія / [авт. кол.: В. І. Кизенко, Г. О. Васьківська, С. П. Бондар й ін.]; за наук. ред. В. І. Кизенка. – Педагогічна думка, 2012. – 216 с. С. 142–166/

[7] Закон України «Про повну загальну середню освіту». Документ 463-ІХ. Прийняття від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>

[8] Лозова В. Пізнавальна активність школярів.– Харків: Основа, 1990.

[9] Паламарчук В. Ф. Глобус інтелектус (методологія, програма, методика формування глобального інтелекту). Київ, 1999.

[10] Савченко О. Я. Системний підхід до модернізації змісту загальної середньої освіти / Рідна школа, 2010, № 1-2, с. 3-7.